

ΣΑΡΑΝΤΑΧΡΟΝΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ

ΚΛΕΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ: *Κυριάκος Μάτσης - Ο οραματιστής* (δίτομο)

Λευκωσία, 1998.

Κυκλοφόρησε αυτές τις μέρες, από τις εκδόσεις Αρμίδα, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 40 χρόνων από την ηρωική θυσία του Κυριάκου Μάτση (Κάτω Δίκωμο, 19 Νοεμβρίου 1958), το δίτομο έργο του Δρος Κλείτου Ιωαννίδη, Κυριάκος Μάτσης - Ο οραματιστής. Στις 800 σελίδες της μνημειώδους αυτής έκδοσης, βλέπουν για πρώτη φορά το φώς της δημοσιότητας τα ανέκδοτα ημερολόγια του Κ. Μάτση (1944-1952), κείμενα και επιστολές του ήρωα (1944-1958), τα τελευταία κείμενα και ποιήματα του σταυραετού του Πενταδακτύλου, αλλά και πολύτιμο ιστορικό φωτογραφικό υλικό της εποχής και χειρόγραφα. Γράφει προλογικά ο συγγραφέας του δίτομου αυτού έργου για τα γραπτά και τα κατάλοιπα του ήρωα:

“Ο Κυριάκος Μάτσης δεν υπήρξε μόνο μοναδικός, ανεπανάληπτος, πύρινος ρήτορας, διεκδικητής των εθνικών δικαίων. Υπήρξε και ένας δόκιμος χειριστής του γραπτού λόγου, που αν το πεπρωμένο του επέτρεπε θα μπορούσε να εξελιχθεί σ’ ένα μεγάλο ποιητή, δοκιμιογράφο και στοχαστή. Παρά το γεγονός ότι τα κείμενα που έχουμε στα χέρια μας είναι κείμενα που γράφτηκαν με αφορμή διάφορες ευκαιρίες ή τα ημερολόγια του, δεν είναι παρά ένας διάλογος του ήρωα με τον εαυτό του, μια πράξη αυτογνωσίας, άνετα θα διακρίνει ο αναγνώστης, το ταλέντο και την άριστη χρήση δια χειρός του Κυριάκου Μάτση της ελληνικής γλώσσας και του δυναμισμού της.

Μέσα από το έγγραφο αυτό υλικό φαίνεται ο πλούσιος ψυχισμός του νεαρού Κ. Μάτση, η βαθιά φιλοσοφική και υπαρξιακή του θεώρηση και βίωση των πραγμάτων, αλλά και προπαντός η αγάπη του για την Κύπρο, τον άνθρωπο, το γένος των Ελλήνων, την ανθρωπότητα. Εύκολα θα δει ο μελετητής τον οραματιστή νέο, τον ασυμβίβαστο, τον γεμάτο όνειρα για ένα κόσμο πιο τέλειο, πιο ηθικό, ο οποίος να εργάζεται και να εκφράζει το αληθινό, το ωραίο και το αγαθό. Βλέπουμε στα γραπτά αυτά κείμενα μια ψυχή παλλόμενη για τη δικαιοσύνη, την ελευθερία, την ανθρωπιά. Βλέπουμε, παράλληλα, κι ένα αδούλωτο αγωνιστή του πνεύματος, ένα θερμό εραστή των ανωτέρων αξιών, ένα άνθρωπο της αυταπάρνησης, έτοιμο για το μέγιστο μάθημα, την υπέρβαση του ατομικού εγώ για το καθολικό καλό.

Ο αναγνώστης αυτών των κειμένων, τελειώνοντας θα μακαρίσει το γενναίο παλληκάρι, που αγωνίστηκε και έπεσε υπέρ βωμών και εστιών, αλλά και για να φέρει λίγο καθαρίο ουρανό πάνω στη σκοτεινιασμένη ατμόσφαιρα της γήϊνής μας σφαίρας”.

Στην παρούσα έκδοση, πέραν του γραπτού λόγου του Κυριάκου Μάτση περιλαμβάνεται: εισαγωγικό σημείωμα, εκτεταμένα Προλεγόμενα 120 σελίδων, με υποσημειώσεις και βιβλιογραφία, καθώς και μαρτυρίες του αδελφού του - Γιαννάκη Μάτση- συναγωνιστών του από την Κύπρο (1944-1958) και συμφοιτητών και συναγωνιστών του από την Ελλάδα (1946-1952).

Το δίτομο αυτό έργο έχει πνευματική, ιστορική, πολιτική και εθνική σημασία. Ο Κυριάκος Μάτσης δεν υπήρξε συνηθισμένο πρόσωπο. Γράφει χαρακτηριστικά στο εισαγωγικό του σημείωμα ο συγγραφέας των τόμων Δρ. Κλείτος Ιωαννίδης: “Στη ζωή μου αγάπησα δύο

τύπους ανθρώπου: τον άγιο και τον ήρωα. Ο λόγος είναι απλός. Και οι δύο φτάνουν στο πνευματικό και ψυχικό τους ύψος και μεγαλείο, επειδή εκφράζουν την υπέρβαση. Υπερβαίνουν εαυτούς για κάτι μεγαλύτερο από τον εαυτό τους. Ο άγιος απαρνείται τον εαυτό του, θυσιάζεται για τους αδελφούς τους ελάχιστους, δέχεται σταυρό για το Θεό και το συνάνθρωπο, αγαπά την ουράνια πατρίδα και γι' αυτήν ζει, κινείται και υπάρχει. Ζει εν τω κόσμω αλλ' ουχί εκ του κόσμου.

Ο ήρωας εξέρχεται του κλειστού κύκλου του εγώ του και με τη φλόγα της καρδιάς του αναλίσκεται και εκδαπανά τη ζωή και την ύπαρξή του για τη γήινη πατρίδα, η οποία είναι το υπέρτατο πάθος, ο ασίγαστος έρωτάς του.

Ο άγιος είναι ο ήρωας της Εκκλησίας και ο ήρωας ο άγιος του έθνους. Στην ελληνική Ιστορία είναι πολλές οι φορές που συναντούνται τα μεγέθη του ήρωα και του αγίου. Πολύ συχνά τέμνονται και διαπερνώνται. Εκείνο που είναι σημαντικό και στις δύο περιπτώσεις είναι η ιερότητα που εκδηλώνουν τόσο ο άγιος, όσο και ο ήρωας. Φτάνουν τα έσχατα όρια της ύπαρξης και κάνουν το μεγάλο άλμα της μαρτυρικής αυθυπέρβασης. Το υπέροχο σημείο του προσωπικού θανάτου για το μεγαλύτερο από το ιδιαίτερο άτομο προσδίδει στα πρόσωπα των ηρώων και των αγίων το δέος της ιερότητας. Το ίδιο περίπου ιερό δέος νιώθει κανείς την ώρα του "σήμερον κρεμμάται επί ξύλου" και στα φυλακισμένα μνήματα των ηρώων του 1955-1959.

Γι' αυτό κι εμείς μετά φόβου Θεού πλησιάζουμε τον άνδρα που αυτοπροαιρέτως, κατά το Παλαιολόγειο ρήμα, δεν εφείσθη της ζωής του, όταν, προδομένος και κυκλωμένος από τα βρετανικά στρατεύματα, έγινε ολοκάυτωμα στο βωμό της κυπριακής ελευθερίας, στις 19 Νοεμβρίου 1958, στο κρησφύγετο του Δικώμου, πειθόμενος τοις εαυτού ρήμασι, ως θα φανεί στη συνέχεια της μελέτης μας. Ο Κυριάκος Χριστοφή Μάτσης παρέμεινε, άχρι θανάτου, πιστός στην πατρώα γη και στην εθνική επιταγή. Στα 32 του χρόνια έφυγε από τον κόσμο τούτο, αφήνοντας πίσω του μια απ' αλλού φερμένη λάμψη, η οποία παραμένει κτήμα εσαεί του γένους των Ελλήνων.

Το μάθημα του Κυριάκου Μάτση υπήρξε μέγα, εν λόγοις και έργοις. Αυτό το ύψιστο μάθημα εξιστορεί η παρούσα επιστημονική εργασία. Παρουσιάζουμε, μέσα από τα ίδια τα κείμενα του αξίου της φυλής τη σκεπτόμενη ψυχή του, τις αγωνίες και τους υπέροχους προβληματισμούς της ανήσυχης ύπαρξής του, αλλά και το προχωρημένο, για τα χρόνια που έζησε, όραμά του για τον έλληνα άνθρωπο και τον κόσμο.

Οι ιστορικές μαρτυρίες που παρατίθενται των ανθρώπων που τον έζησαν ή αγωνίστηκαν μαζί του στη Βόρειο Ελλάδα και στην Κύπρο, επικυρώνουν και προσυπογράφουν τα όσα ο ακατάβλητος αγωνιστής συνέλαβε και διαπίστωσε ως στοχασμούς και εξομολογήσεις και στα οποία έδωσε σάρκα και οστά με την παραδειγματική ζωή του.

Ο Κυριάκος Μάτσης, ως γνήσιος Έλλην, αγάπησε, όσο ελάχιστοι, τον πολυσήμαντο λόγο. Αγάπησε τη λογοτεχνία και ιδιαίτερα την ποίηση, την Ιστορία, τη φιλοσοφία, τη μελέτη, τον προβληματισμό. Πάλαιψε με τις ιδέες, όσο πάλαιψε και με τον εαυτό του. Πάλαιψε αδιάκοπα και σε κάθε στιγμή, για τα εθνικά δίκαια της Κύπρου και τους πύρινους εθνικούς λόγους του, τους έκανε πράξη ενάρετη.

Σάρκωσε το λόγο του, γι' αυτό και τα δρώμενα του βίου του ανήκουν στην κατηγορία των σπάνιων και εκλεκτών. Δραματική και τραγική η ζωή του, αλλά καθ' όλα ακέραρη. Κι οι πράξεις του σπουδαίες και τέλειες, σύμφωνα προς τον Αριστοτελικό περί τραγωδίας ορισμό.

Γράφοντας για τον Κυριάκο Μάτση νιώθω νάναι μέσα μου Μεγάλη Παρασκευή. Θρηνώ τον ωραίο, τον μοναδικό, εκείνον που δεν προοριζόταν για τον πονηρό μας κόσμο. Ο Κυριάκος Μάτσης ανήκε στα 'Ανω. Δεν είχε καμία σχέση με τα κάτω, κι ας σπούδασε γεωπονία, κι ας αγαπούσε με πάθος τη γη και τη φύση. Κατόρθωσε, τη δική του γη να την κάνει ουρανό και το δικό του ουρανό, όσο μπόρεσε, ακόμη και με το αίμα του, να τον φέρει, ως αστραπή, πάνω στη γη των πατέρων μας.

Κάθε γραμμή που γράφτηκε σ' αυτούς του τόμους γράφτηκε με δάκρυα στα μάτια. Ήταν πάμπολλες οι φορές που διακόψαμε τις ηχογραφήσεις, κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας στη Θεσσαλονίκη και στην Κύπρο, γιατί η συγκίνηση δεν μας άφηνε να συνεχίσουμε. Σπαράξαμε για την απώλεια μιας τόσο ολοκληρωμένης και φωτεινής προσωπικότητας του Ελληνισμού, που, αν ζούσε, όπως όλοι το ομολογούν, θα ήταν στις εμπροσθοφυλακές της φυλής κι ίσως η πολύπαθη Κύπρος να είχε άλλο πετρωμένο".

Με τον υπότιτλο "Υπαρξιακός στοχαστής - Πνεύμα Ζεον", ο συγγραφέας Κλείτος Ιωαννίδης, στις σελίδες 27-30 των προλεγομένων του γράφει για τον Κυριάκο Μάτση και υπογραμμίζει από τα γραπτά του: "Ο Κυριάκος Μάτσης έχει σπερματικά εντός του εκείνα που θα εκδηλώσει ολοκληρωμένα στα μετέπειτα χρόνια και ιδιαίτερα στην επική περίοδο του 1955-59. Έχει μέσα του τη δύναμη της αυθυπέμβασης. Υψώνεται ψηλά και βλέπει, κατ' αυτό τον τρόπο, καθαρά και με διαύγεια. Στις 10 Ιουνίου 1944, εξομολογείται στον ευατό του:

"Οι άνθρωποι πρέπει να υψώνονται πάντοτε υπεράνω των περιστάσεων και καταπατούντες τας σωματικές αδυναμίας να υψώνουν εαυτούς εις τα υψηλότερα σημεία του ηθικού μεγαλείου. Πρέπει πάντοτε να σκεπτόμεθα ανώτερα διά να γίνωμεν ανώτεροι, διότι αι σκέψεις τείνουν πάντοτε προς τας πράξεις. Κακαί σκέψεις γεννούν κακάς πράξεις και κατώτερους ανθρώπους. Καλαί σκέψεις γεννούν καλές πράξεις και ανώτερους ανθρώπους".

Αυτό και μόνο το κείμενο, πλην των δεκάδων άλλων, δείχνει το μέγεθος της ωριμότητας του νεαρού Κυριάκου και δη στην επαρχιακή Κύπρο της εποχής εκείνης.

"Πρέπει να συγκρατώμεν τον ευατό μας. Πηδάλιον εις την ζωήν ας είναι ο νους μας και όχι αι ψυχικά και σωματικά ορμαί. Ένας άνθρωπος, ο οποίος δεν καθορθώνει να επιβάλλεται εις τα ορμάς του, ο οποίος δεν κατορθώνει να διευθύνει τον ευατόν του, αλλά τον αφήνει να παρασύρεται, προδίδει άνθρωπον κατωτέρας διανοητικότητας, άνθρωπον ανήσυχον εις τας δυσκόλους περιστάσεις της ζωής, άνθρωπον χωρίς θέλησιν και γενικώς χωρίς καμμίαν συναίσθησιν της ανωτερότητος της ζωής. Έκαστος πρέπει να ομολογεί τα λάθη του και να προσπαθεί να τα διορθώσει, εάν θέλει πραγματικά να προοδεύσει εις την κοινωνίαν.

Δια να πράττωμεν το καλόν πρέπει να συνηθίσωμεν εις το καλόν. Το κάθε τι εις τον κόσμον είναι ζήτημα συνηθείας. Απόδειξις είναι ότι οι Θιβητιανοί κοιμούνται γονατίζοντες κατά γης και ακουμβούντες την κεφαλήν επί του πατώματος μεταξύ των

δύο σκελών. Κοιμούνται κατ' αυτόν τον τρόπον, διότι ακριβώς έτσι εσυνήθισαν. Εμείς ποτέ δεν θα μπορούσαμε να κάμωμε αυτό. Επίσης οι Αιγύπτιοι πλένουν καθήμενοι κλπ.

Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να αποκτήσωμε καλώς συνηθείας. Ας σκεπτώμεθα ανώτερα, διά να κάμνωμεν ανωτέρας πράξεις. Ο νους ας είναι πηδάλιον των πράξεών μας”.

Κείμενο που δείχνει τον αγώνα του Κ. Μάτση για ηθική τελείωση και αυτοπειθαρχία. “Σκοπός μας ας είναι η διαρκής τελειοποίησης”, θα γράψει την επομένη, 19.6.1944.

Συνεχίζει ο κ. Κλείτος Ιωαννίδης: “Η σκέψη του νεαρού Κυριάκου, όπως κάθε αληθινού σταχαστού, είναι σκέψη ερωτηματική. Απορεί και εξετάζει. Διερωτάται και διαλογίζεται. Είναι διαλεκτικός. Διαιρεί τα πράγματα και συνενώνει τις ουσίες τους. Γι' αυτό και κατορθώνει να διεισδύσει στον πυρήνα. Μπαίνει στο κέντρο. Κάθε τι που βρίσκεται στην περιφέρεια κι είναι απλώς περιγραφή, το ξεπερνά εύκολα, για να προχωρήσει στο καίριο, για να συλλάβει το αληθινό και να νοηματοδοτήσει έτσι την ύπαρξη. Γι' αυτό και αγαπά με πάθος το πνεύμα. Κι εξηγεί γιατί, στις 28.5.1945:

“Είναι γεγονός αναμφισβήτητον ότι ο άνθρωπος περικλείει μέσα του μίαν τεραστίαν δύναμιν, το πνεύμα. Είναι γεγονός αναμφισβήτητον ότι το πνεύμα αυτό είναι εκείνο που υπεκίνει και ενέπνεε ένα Σωκράτη, ένα Βούδαν, ένα Πλάτωνα και όλας τας μεγάλας διανοίας. Αλλά το πνεύμα αυτό, η δύναμις, είναι καλύτερα να πούμε, μένει εις τους περισσότερους ανεκμετάλλευτος. Είναι η βενζίνη, ήτις χρειάζεται τον σπινθήρα δια να ανάψει. Και ο σπινθήρ αυτός είναι η γνώσις της δυνάμεως. Ας του δώσωμεν τον σπινθήρα για να ανάψει. Και τότε θα μεγαλοουργήσωμεν”.

Εκείνο που είναι θαυμαστό είναι ο Πλατωνικός τρόπος που θεάται τα πράγματα, την κατάσταση της ανθρωπότητας. Πιστεύει πως η καλύτερευση του κόσμου θα έρθει με την καλύτερευση του εαυτού μας. Αυτό δεν λέγει και ο Πλάτων στην *Πολιτεία και στους Νόμους*; Γράφει ο νεαρός Κυριάκος, στις 8.1.1944.

“Χιλιάδες όμως άνθρωποι είναι έτοιμοι να χύσουν το αίμα των για το καλό της ανθρωπότητος, για μας δηλαδή, την νέαν Γενίαν. Και ‘μεις οφείλομεν και έχωμεν ιερόν καθήκον να συνεργασθώμεν στον τεράστιον αυτόν αγώνα. Πώς όμως; Από πού να αρχίσωμεν; Από τον εαυτό μας. Εάν όλοι μας θέλωμεν να καλλιερεύσει η ανθρωπότης, ας προσπαθήσωμεν έκαστος χωριστά να καλλιερεύσωμεν τον εαυτόν μας, δημιουργούντες ισχυρόν χαρακτήραν και τότε ο κόσμος θα διορθωθεί αφ' εαυτού. Και βέβαια όλοι το θέλομεν αυτό.

Στις σελίδες 29-30 των προλεγομένων αναφέρεται χαρακτηριστικά από τον κ. Κλείτο Ιωαννίδη:

“Αγαπά το Ευαγγέλιο του Ναζωραίου Ιησού. Θεωρεί τα θεία του λόγια άφθαστα, ανυπέρβλητα. Βλέπει πόσο σωτήρια υπήρξε η επίδραση της χριστιανικής πίστεως. Όμως, σε καμία περίπτωση, δεν είναι τυπολάτρης. Απεχθάνεται την εξωτερικότητα, το φαρισαϊσμό. Θέλει την Εκκλησία πρωτοπόρο. Την θέλει εν εγρηγόρσει, ν' ανοίγει δρόμους για τις μάζες. Είναι αποκαλυπτική για τα θέματα αυτά η επιστολή του προς το φίλο του Ανδρέα Βασιλείου, που θα πρέπει να γράφτηκε μετά τον Οκτώβριο του 1944.

Ο νεαρός Κυριάκος της γυμνασιακής ζωής της Αμμοχώστου δεν αφήνει τον εαυτό του να εφησυχάσει. Διαρκώς προβληματίζεται. Προβληματίζεται για τα μεγάλα ερωτήματα του ανθρωπίνου βίου. Διερωτάται ακόμη, στη νεαρή εκείνη ηλικία, για τον προορισμό του ανθρώπου και γράφει, στις 2.2.1944:

“Στρέφοντας κανείς το βλέμμα πάνω στη γήινη αυτή σφαίρα, αναλογιζόμενος την μικρότητα αυτής, και τα άτομα ως σύνολον και ως ομάδα, την πρόσκαιρη αυτήν ζωήν, δεν έχει παρά να προβάλει μια ερώτηση, μια μεγάλη ερώτηση μπροστά στην οποία το ανθρώπινο λογικό αισθάνεται την αδυναμία του. Ποιός είναι ο προορισμός του ανθρώπου;

Ενα χαμόγελο απεριγράπτο καταλαμβάνει τα χείλη μου, ενώ ο νους μου μάταια προσπαθεί να βρει την απάντηση”.

Προτού φθάσει την ηλικία των 18 χρόνων και προτού δημοσιευτεί ο Κατασταστικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και η διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ο νεαρός τελειόφοιτος του Γυμνασίου Αμμοχώστου, Κυριάκος Μάτσης, γράφει στο ημερολόγιό του, στις 23.1.1944:

“Για να ξαναγυρίσει η ευτυχία στον κόσμο πρέπει να σταματήσει παντός είδους συναγωνισμός εμπορικός, μεταξύ κρατών εθνών, ομάδων κλπ. Ιδού τα δικαιώματα του ανθρώπου:

1. Το δικαίωμα της ζωής: Οι άνθρωποι μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των, μα μπροστά στο νόμο είναι ίσοι.
2. Η προστασία των ανηλίκων.
3. Το καθήκον κι η Ελευθερία.
4. Το δικαίωμα του να κερδίζεις χρήματα.
5. Το δικαίωμα της περιουσίας.
6. Η ελευθέρα κυκλοφορία.
7. Το δικαίωμα εκπαίδευσως.
8. Ελευθερία σκέψεως ή λόγου.
9. Ατομική ελευθερία.
10. Προστασία κατά της βίας.”

Πόσο, ακόμη και σήμερα, παραμένει επίκαιρος ο Κυριάκος Μάτσης.

Σημείωμα:

Το δίδιο έργο θα παρουσιασθεί σε επίσημη τελετή στις 5 Ιουνίου 1998, στις 7:45 το βράδυ, στο Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τραπέζης Κύπρου, Στασίνου 51, Αγία Παρασκευή, Λευκωσία. Είσοδος ελεύθερα για όλους.

Οι συνεργάτες του τόμου, αγωνιστές και άλλοι θα παραλάβουν τους τόμους των από τον συγγραφέα το βράδυ της εκδήλωσης της 5ης Ιουνίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ - ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΑΤΣΗ